Recenzja

Kamil Andrzej Strzępek, *Znaczenie prawne wstępu do Konstytucji RP z 1997 roku*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2013, ss. 272

Na rynku wydawniczym w 2013 r. ukazała się interesująca pozycja Kamila Andrzeja Strzępka zatytułowana *Znaczenie prawne wstępu do Konstytucji RP z 1997 roku*. Dotyczy ona niezwykle doniosłego ustrojowo problemu prawnego znaczenia preambuły konstytucji. Kwestia ta nie stała się dotąd przedmiotem monograficznego opracowania. Niewątpliwie natomiast cieszy się sporym zainteresowaniem doktryny¹. Są to wystarczające powody do zrecenzowania monografii. Dodać także należy, że zawarte w niej rozważania stanowią rzetelną analizę tematyki objętej tytułem i uzupełnione zostały syntetycznymi wnioskami. Jest to zatem praca, która powinna wejść do biblioteczki każdego konstytucjonalisty – praktyka i teoretyka.

Recenzję pragnę rozpocząć od oceny tytułu pracy. Należy on do raczej zwięzłych i jasnych. Pod tym względem jest poprawny. Nie do końca natomiast oddaje treść rozważań. Podtytuł doprecyzowujący rzeczywisty przedmiot opracowania znajduje się dopiero na stronie trzeciej. Zgodnie z intencją Autora wyrażoną we Wstępie praca dotyczyć ma kwestii znaczenia prawnego preambuły Konstytucji z 1997 r. w orzecznictwie Trybunału Konstytu-

¹ Por. choćby R. Piotrowski, *Znaczenie wstępu do Konstytucji RP dla zagwarantowania skuteczności europejskiego systemu ochrony praw człowieka*, [w:] *Efektywność europejskiego systemu ochrony praw człowieka, Ewolucja i uwarunkowania europejskiego systemu ochrony praw człowieka*, red. J. Jaskiernia, Toruń 2012, s. 680–698. Tekst ten nie został uwzględniony przez Autora recenzowanej pozycji z przyczyn, jak sądzę, rozciągłości procesu wydawniczego.

cyjnego, Sądu Najwyższego i Naczelnego Sadu Administracyjnego. Wydaje się, że uściślenie to powinno znaleźć się wprost w tytule monografii. Judykаты stanowią bowiem centralny punkt rozważań.

W odniesieniu do konstrukcji pracy należy zauważyć, że jest ona logiczna i oddaje prawidłowy tok rozumowania Pana Kamila Strzępka. Materia została prawidłowo i proporcjonalnie podzielona na rozdziały. Pewne zastrzeżenia budzą jedynie rozmiary ostatniego rozdziału pracy. W stosunku do pozostałych części jest on obszerny. Przegląd orzecznictwa zawarty w nim został przedstawiony tematycznie. Być może warto było w tym przypadku podzielić treść rozważań na dwa rozdziały dotyczące z jednej strony jednostki i z drugiej zasad działania organów państwa. Systematyka mogła także uwzględniać organ orzekający, co również pozwoliłoby zachować proporcje między rozdziałami pracy. Kwestia wyboru systematyki należy oczywiście do Autora, z tym że wymaga należytego uzasadnienia. Tego zabrakło niestety we Wstępie.

Autor pominął w zasadzie wątek porównawczy². Jest to, oczywiście, kwestia wyboru treści przyjętych do analizy w monografii. Niemniej jednak komparatystyczna perspektywa mogłaby wzbogacić wywód przynajmniej w warstwie teoretycznej. Szkoda, że Pan K. Strzępek nie odniósł się we Wstępie do powodów tego zawężenia.

W odniesieniu do Wstępu należy go zaliczyć do zwięzłych. Wskazano wyżej, że nie zawiera on wszystkich niezbędnych wyjaśnień Autora. Stanowi to pewien mankament pracy, niestety dość częsty w publikacjach z zakresu prawa konstytucyjnego. Nie rekompensuje tego nawet technika zawarcia uwag wprowadzających w trzech rozdziałach pracy jako odrębnej jednostki systematycznej. W przypadku Zakończenia zaś należy podkreślić jego wysoką poprawność. Autor zawarł w nim należycie sformułowane, bogato uzasadnione i samodzielne wnioski syntetyzujące rozważania zawarte w monografii. Ta część pracy ukazuje bardzo dobre przygotowanie teoretyczne Autora oraz jego prawidłowy warsztat naukowy. Podkreślić należy takie ukształtowanie rozważań przy uwzględnieniu faktu zawarcia szczegółowych wniosków w ostatnim rozdziale pracy.

² Jest on natomiast obecny w literaturze, także zagranicznej, por. np. L. Orgad, *The preamble in constitutional interpretation*, I.CON (2010), vol. 8, No. 4, s. 714–738. .

Pan Kamil Strzępek rozpoczyna rozważania od prezentacji kwestii sądowego stosowania Konstytucji RP. Skupił się przy tym na problemie bezpośredniego stosowania ustawy zasadniczej. Właściwie wyróżnił rodzaje bezpośredniego stosowania konstytucji w ujęciu doktryny i orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego. Odróżnił także walor normatywny postanowień preambuły od ich normatywnego znaczenia. Odwołał się do art. 8 ust. 2 Konstytucji RP z 1997 r., wskazując na wyraźne wysłowienie zasady w obecnie obowiązującej regulacji. Walor tego unormowania został wzmocniony przez odwołanie do historycznego tła Konstytucji PRL z 1952 r., która pomimo braku regulacji stosowana była bezpośrednio w orzecznictwie NSA. Autor omówił zjawisko bezpośredniego stosowania ustawy zasadniczej w ujęciu teoretycznym. Powiązał je przy tym z problemem normatywności postanowień preambuły. Następnie K. Strzępek przedstawił problem stosowania konstytucji w orzecznictwie poszczególnych sądów relevantnych z punktu widzenia podtytułu pracy, czyli TK, SN oraz NSA.

W rozdziale II zatytułowanym *Wstęp do Konstytucji w tradycji polskiego konstytucjonalizmu* Autor omówił koncepcje wstępów w polskich konstytucjach w ujęciu historycznym. Interesujący z tego punktu widzenia jest wywód dotyczący znaczenia preambuły Konstytucji 3 Maja 1791 r. dla przyszłych regulacji, zwłaszcza Konstytucji marcowej z 1921 r. i obecnie obowiązującej. Jako ważną oceniam także informację o zastosowaniu w praktyce orzeczniczej SN w 1924 r. preambuły Konstytucji marcowej (s. 61–62). Jest to istotne z uwagi na ograniczoną możliwość stosowania tej regulacji przez sądy. Pan Kamil Strzępek przeszedł następnie do analizy formy i treści postanowień Wstępu do Konstytucji RP z 1997 r. W jej ramach odniósł się do fundamentalnych założeń ustroju RP, zidentyfikował kluczowe dla tematu pracy normatywne elementy preambuły. Wagę rozważań można zobrazować ustaleniem Autora relacji między zasadą współdziałania a zasadą podziału władzy. Nie należy tu identyfikować dysonansu zasad, lecz ich wzajemne współlistnienie i korektę podziału przez współdziałanie (s. 74–75). Ostatnią analizowaną kwestią była normatywność preambuły. Autor przyjmuje, że jest ona wynikiem bezpośredniego stosowania konstytucji. W konsekwencji normatywność przybiera formułę waloru lub znaczenia normatywnego postanowień wstępu.

W intytulacji użytej w II rozdziale pewnej korekty wymagałoby stosowanie wielkiej litery w odniesieniu do omawianych regulacji konstytucyjnych. Wielka litera powinna zostać zastosowana w odniesieniu do konkretnej ustawy zasadniczej omawianej przez Autora jako jej nazwa własna. Jeśli chodzi natomiast o akty ujmowane rodzajowo, wówczas poprawne wydaje się zastosowanie małej litery. Jest to kwestia dość często stanowiąca problem, nie tylko dla K. Strzępka. Warto byłoby zatem ustalić regułę w tym zakresie, stosowaną powszechnie.

Rozdział III skoncentrowany został na funkcji prawnej samego Wstępu do Konstytucji RP z 1997 r. W ramach tego rozdziału Autor przedstawił funkcje konstytucji w podstawowym, podręcznikowym układzie. W pierwszym rządzie wyróżnił i omówił funkcję prawną w odniesieniu do całej ustawy zasadniczej. Oddzielny podrozdział poświęcił ewolucji poglądów doktrynalnych dotyczących funkcji prawnej preambuły. Interesująco wypadają spostrzeżenia Autora na temat rozbieżności w podejściu do normatywności wstępu do Konstytucji marcowej ze strony doktryny (negacja) i orzecznictwa sądowego (afirmacja). W odniesieniu do preambuły Konstytucji PRL wyróżniono dwa rozbieżne stanowiska na temat jej normatywności (stanowiska S. Rozmaryna i J. Trzcińskiego). Autor wskazuje także co do zasady jednolite stanowisko sądów w zakresie braku normatywności wstępu do Konstytucji PRL. Słusznie zauważa, że w odniesieniu do preambuły Konstytucji RP z 1997 r. panuje podejście kompromisowe, które jest wynikiem zasady bezpośredniego stosowania konstytucji. Postanowienia Wstępu należy brać pod uwagę przy wykładni części artykułowanej tego aktu. Przy czym podejście do postanowień preambuły ewoluje w kierunku ich normatywności. Osobno ujęty został tytułowy problem w orzecznictwie najwyższych instancji sądowych RP, gdzie Autor zauważa brak jednolitości stanowisk. Kamil Strzępek omówił także różne aspekty normatywności preambuły Konstytucji RP. W podrozdziale tym mamy do czynienia z rzetelnym studium teoretycznym kategoryzacji bezpośredniego stosowania konstytucji oraz wyróżnieniem kategorii waloru normatywnego sformułowań preambuły (samodzielny wzorzec postępowania lub materiał normatywny do jego budowy) oraz znaczenia normatywnego jej sformułowań (dyrektywa wyboru znaczenia normy lub motywu rozstrzygnięcia).

Na tle rozdziału trzeciego pojawiają się jednak zastrzeżenia natury formalnej. Związane są one z intytulacją podrozdziałów. Tytuły są bowiem zbliżone do siebie oraz do tytułu rozdziału. Należy to uznać za pewną nieprawidłowość w sytuacji, w której Autor rozbudował podtytuły. Mogłyby one zostać poddane niewielkim zmianom, kosmetycznym w istocie, w celu wyeliminowania tej nieprawidłowości.

Rozdział IV należy uznać za kluczowy dla tematu pracy, z uwzględnieniem jej podtytułu (rozważania oparte na orzecznictwie). Autor w interesujący sposób analizuje zidentyfikowane wartości wypływające z preambuły w poszczególnych podrozdziałach. Kolejno omawia zasadę pomocniczości, współdziałania władz i dialogu społecznego, rzetelnego i sprawnego działania instytucji publicznych oraz solidarności z innymi. Oddzielnie omówione zostały także kategorie sprawiedliwości, przyrodzonej godności człowieka, prawdy, wolności, dobra i piękna. Następnie dobro wspólne łącznie z równością obywateli w prawach i powinnościach, a na końcu stosunek do przeszłości. Każda z tych wartości została ujęta oddzielnie w orzecznictwie poszczególnych najwyższych instancji sądowych. Właściwie mamy do czynienia z przeglądem orzecznictwa dokonany przez Kamila Strzępka. Walor tego przeglądu ujawnia się wraz z wnioskami wynikającymi z dokonywanej analizy judykatów. Autor sformułował je, podsumowując każdą jednostkę redakcyjną rozdziału.

Kilka słów należy poświęcić formalnej stronie pracy. Podkreślić należy, że została ona przygotowana starannie pod względem edytorskim. Autor poprawnie posługuje się słowem pisany, do tego stopnia, że trudno w monografii „odnaleźć” literówki. Przypisy należą do merytorycznych i rozbudowanych. Wskazuje to na rzetelną analizę szerokiego materiału badawczego i prawidłową jego ocenę. Kwestie kluczowe dla tematu pracy zostały opisane w tekście głównym, poboczne – choć również istotne – zostały wprowadzone do przypisów. Takie ujęcie materiału ukazuje należyte opanowanie warsztatu naukowego. Na wyróżnienie zasługuje także rzetelnie usystematyzowana bibliografia.

Recenzowana praca należy do ważnych pozycji na rynku wydawniczym w ostatnim czasie. Została ona przygotowana bardzo dobrze pod względem formalnym. Zawarto w niej szczegółowe, precyzyjne oraz interesujące rozważania merytoryczne. Praca daje ponadto podstawę do twierdzenia,

że Autor był bardzo dobrze przygotowany pod względem teoretycznym do napisania monografii. Swobodnie poruszał się bowiem w teorii stosowania konstytucji przez sądy i wzbogacał wywód o praktyczne odniesienia z postępowań sądowych. Uwzględnił przy tym sporą liczbę judykatów. Praca będzie z pewnością doskonałym kompendium wiedzy dla teoretyków i praktyków prawa konstytucyjnego.

Agnieszka Bień-Kacała
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu